

BESTILL MARKAKALENDEREN FOR 2026 – SE BAKSIDEN

GREVLINGEN

MEDLEMSBLAD | NATURVERNFORBUNDET I OSLO OG AKERSHUS (NOA) | NUMMER 3 | 2025 | 44. ÅRGANG

Hovedtema

NOAs arbeid for naturarven

Naturvernforbundet
Oslo og Akershus

AKTIVITETSKALENDER

For nærmere informasjon om arrangementene se NOAs hjemmeside
<https://naturvernforbundet.no/osloogakershus/> og facebook-side

12.11.25 MØTE I FJORDGRUPPA PÅ SØNDRE SANDÅS KL. 18.00

Åpent for alle medlemmer som vil engasjere seg i arbeidet med Oslofjorden. Kontakt bengt.herning@gmail.com hvis du ønsker mer informasjon om fjordgruppa.

13.11.25 MØTE I MARKAGRUPPA PÅ SØNDRE SANDÅS KL. 18.00–20.00

Åpent for alle medlemmer som vil engasjere seg i arbeidet med Oslomarka. Kontakt noa@naturvernforbundet.no hvis du ønsker mer informasjon om markagrappa.

15.11.25 NASJONAL MARKERING MOT SJØDEPONI PÅ EIDSVOLLS Plass I OSLO (FORAN STORTINGET) KL. 16.30–18.00

Naturvernforbundet og Natur og Ungdom krever stans i gruvedumping i Førdefjorden og Repparfjorden!

Førdefjorden og Repparfjorden står i fare for å ødelegges av giftig gruveslam, og nå må vi redde fjordene før det er for sent. Vi krever at utslippstillatelsene til gruveprosjektene trekkes tilbake. Statsbudsjettet 2026 kan være avgjørende for å få dette til og vi krever en verbal om at tillatelsene trekkes tilbake. For å vise miljøpartiene at de har støtte i befolkningen, inviterer vi til fakkemarkeringer ved Førdefjorden, Repparfjorden og i Oslo lørdag 15. november klokken 16:30.

I juni ble Nordic Minings utslippstillatelse ti år gammel, mens Nussir sin tillatelse blir ti år i januar. Det gir staten en unik mulighet til å trekke tillatelsene, uten juridiske konsekvenser. Bli med på denne siste delen av maratonet for å forby sjødeponi!

Arrangementet i Oslo finner sted på Eidsvoll's plass. I tillegg til fakkeltog, blir det appeller og konsert.

25.11.25 KLESBYTTEMARKED I NYDALEN FABRIKKER

Tirsdag 25. november arrangerer vi klesbytte marked i Nydalen fabrikker fra kl. 17.00–20.00. Dette er en gylden mulighet til å kvitte seg med klær du ikke lenger bruker, i bytte mot klær som du får mer bruk for. I tillegg kan noen andre få gleden av klærne du har gått lei! Ta med deg inntil 5 plagg du ønsker å bytte bort. Disse kan veksles inn i inntil 5 nye plagg som du kan ta med deg hjem.

7.12.25 NATURENS JULEMARKED

Søndag 7. desember fra kl. 12.00–15.00 åpner vi låven og tunet vårt på Sognsvann for besøkende i alle aldre. Ulike naturorganisasjoner vil sette opp boder der du kan kjøpe hjemmelagde julegaver, få mulighet til å lage dine egne julegaver, og lære mer om naturen i ditt område.

GREVLINGEN

Medlemsblad
Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus (NOA)
Sognsveien 231
0863 Oslo

Telefon 22 38 35 20
noa@naturvernforbundet.no
www.noa.no
Bankgiro 1280.05.02347

Redaktør:
Ingunn Lund–Vang
400 93 226
lundvangingunn@gmail.com

Forsidebildet:
NOAs feltbiolog Erik Kagge
viser frem rødlistede natur-
skogsarter i Tanumskogen
i Bærum på befaring med
Budstikka. Foto: HG/NOA.

© Naturvernforbundet i
Oslo og Akershus 2025.
All tekst i artiklene kan fritt
gjengis med referanse til
Naturvernforbundet i Oslo
og Akershus' kvartalsskrift
Grevlingen, årgang,
nummer, artikkelforfatter
og artikkel. Fotografiene
skal kun kunne gjengis
etter innhentet tillatelse
av fotograf og Grevlingens
redaksjon.

ISSN 0803–6357

GI NATUREN EN STEMME BLI MEDLEM

MEDLEMSKONTINGENT
Hovedmedlem: 390,-
Familiemedlem: 450,-
Student: 200,-

Førsteårskontingent
Student: 50,-
Pensjonist: 200,-

Kontoret på Søndre
Sandås ved Sognsvann er
åpent mandag til torsdag
fra kl 10–14.

Grevlingen er miljøvennlig
produsert og derfor svane-
merket.

Trykk: itGrafisk
Opplag: 9.000

TELEFONEN VÅR ER BETJENT MANDAG TIL TORSDAG FRA KL 10.00 TIL KL 14.00

LEDER

Vi har kommet til den siste utgaven av NOAs medlemsmagasin i år og derfor får du her mer informasjon om NOAs arbeid i løpet av året, og hvilke saker vi arbeider med. For det er ikke slik at naturvern er gjort i en fei, enkelte saker drar ut over tid, noen i flere år. NOA legger ned et stort arbeide for fjorden, byen og marka og i denne utgaven av Grevlingen kan du lese mer om de forskjellige sakene. Blant annet er NOA sterkt engasjert i arbeidet med å redde Oslo-fjorden som betyr så mye for mange.

Vår dyktige og kunnskapsrike daglig leder Håkon Eide Gundersen går over i en ny stilling som fagrådgiver i NOA. Ny daglig leder i NOA fra november er Vilde Skålnes Haugsnes, med erfaring fra organisasjonsledelse og politisk påvirkningsarbeid, og et stort engasjement for natur- og miljø. Vi i NOA gleder oss til veien videre!

I Grevlingen har vår faste skribent av Stubbesitter'n, Frithjof Funder, takket for seg, og han fortjener en stor takk for sitt bidrag til Grevlingen med sine lesverdige betraktninger om natur og samfunn. Stubbesitter'n skifter i den anledning navn til Filosofi-hjørnet, og vår nye filosof er ingen ringere enn Sigmund Hågvar; entomolog, dr.philos. og professor i natur- og miljøvern. Hågvar er også forfatter og har tidligere bidratt med både dikt, tekster og hele utgaver av Grevlingen tidligere.

La gjerne årets julegave være grønn! Støtt naturen ved å gi et medlemskap i NOA i julegave. NOA har også et godt utvalg av bøker, og en ny Markakalender for 2026 med 12 turforslag, som gjør seg under juletreet. En flott gave er også Sigmund Hågvars nye bok «Dikt fra Marka og fra hjertet» med vakre dikt og bilder.

Alle de grønne gavene kan du bestille via NOAs nettside: <https://naturvernforbundet.no/osloogakershus/om-fylkeslaget/noa-butikken/>

Da gjenstår det bare å ønske en grønn og skjønn førjulstid med god lesing i Grevlingen.

Ingunn Lund-Vang, redaktør

INNHold

- Ny daglig leder i NOA
- Markaporten Søndre Sandås
- Nærnaturskolen
- Arealgruppa i NOA
- Vi skal redde Oslofjorden
- Lomviene i Indre Oslofjorden
- Skal restaurere ålegrasenger i Oslofjorden
- Miljøvennlige småbåthavner
- Brev fra Naturvernforbundet til Oslofjordrådet
- Kampen om fjordene
- Areal saker
- Naturrestaurering
- NOA arbeider for varig vern av elvedalene
- Nå krever vi handling av Oslos politikere
- Osloområdet – hvor står kampen nå?
- Naturpust – et turtilbud for fremtiden
- Veien til et lokallag...

Gi medlemskap i Naturvernforbundet som julegave!

Kjenner du noen som er glad i naturen, og som ikke er medlem av Naturvernforbundet?

Gi et medlemskap i julegave, – og gjør en venn og naturen glad. Å gi et medlemskap som julegave betyr en ting mindre å pakke inn med mye papir, mindre plast og en motvekt det store forbruket som oppstår rundt juletider.

I tillegg bidrar et medlemskap til økt engasjement og bevaring av naturen vår.

Bestill medlemskap via vår nettside:

naturvernforbundet.no, eller ved å sende en SMS med kodeord NATUR til 2002. Du kan gjerne kontakte oss på e-post for mer informasjon: noa@naturvernforbundet.no

Ny daglig leder i NOA

Etter fire år som daglig leder i NOA gir Håkon Eide Gundersen stafettpinnen videre til Vilde Skålnes Haugsnes, som blir ny daglig leder i NOA fra november 2025. Gundersen går over i en ny stilling som fagrådgiver i NOA, der han skal fokusere på arealinngrep i naturen.

– Jeg ser nå frem til å konsentrere min innsats i NOA inn mot arealforvaltning, Marka og skogforvaltning. Naturkrisen er en realitet også i Norge, og særlig fordi naturen bygges ned og naturskogen flatehogges. Når vi mister natur, mister vi også litt av oss selv og det som gjør livet godt. Derfor vil markaområdene rundt Oslo og nærskogene også være et prioritert saksfelt for meg fremover, forteller Gundersen.

I de årene Gundersen har vært daglig leder i NOA har han bidratt med kunnskap og engasjement som har vært med på å utvikle organisasjonen. Antallet ansatte i NOA har økt betraktelig, områdene vi arbeider med har blitt flere, og vi har fått enda flere og mer aktive lokallag som arbeider for naturen og klimaet hver dag.

– Håkon har løst oppgavene en daglig leder har, på en utmerket måte. Hans faglige kunnskap har vært veldig god å støtte seg til. Utallige høringsuttalelser og hogstklager har blitt skrevet med saklige og faglige argumenter, sier Georg Reiss, styreleder i NOA.

Har utviklet Markaporten Søndre Sandås

Gundersen har også vært primus motor i arbeidet med å utvikle Markaporten Søndre Sandås – en møteplass for naturformidling og naturglede. Som siste prosjekt før han slutter som daglig leder har han nå, sammen med styret og dedikerte frivillige, sikret finansiering for bygging av ny møtelåve på tunet vårt på Sognsvann.

– Det er svært gledelig at dette arbeidet har lyktes og at målet om et formidlingssenter for Marka og naturvern nå snart er nådd. Det føles helt riktig å overlate stafettpinnen til en ny daglig leder som kan gå i bresjen for å fylle stedet vårt ved Sognsvann med innhold og aktiviteter for små og store, sier Gundersen.

Håkon går over i en stilling som fagrådgiver i NOA, der han primært skal fokusere på arealinngrep i naturen, i samarbeid med NOA sin nyoppstartede arealgruppe, og marka- og skogsaker.

– Heldigvis fortsetter Håkon i NOA. For de ansatte på Søndre Sandås og for oss i styret har han vært et samlende punkt, forteller Reiss.

Vilde Skålnes Haugsnes blir ny daglig leder i NOA

– I Vilde har NOA fått en svært dyktig leder. Jeg er glad for å kunne være en del av NOA-laget videre, sammen med Vilde, sekretariatet og alle de frivillige, sier Gundersen.

Vilde Skålnes Haugsnes blir ny daglig leder i NOA. Hun har tidligere jobbet som daglig leder i Latin-Amerikagruppene i Norge. Hun har god erfaring med organisasjonsledelse og politisk påvirkningsarbeid. Hun har også fra tidlig alder vist stort engasjement for natur- og miljø, og har blant annet tatt en mastergrad i internasjonale miljøstudier ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet i Ås.

Nå er hun klar for å lære mer om de sakene NOA arbeider med, som beskyttelse av Marka og Oslofjorden.

– Jeg gleder meg til å bli bedre kjent med organisasjonen og alle de aktive her, sier Haugsnes.

Hun poengterer også at hun ser frem til å jobbe med naturvern på et mer lokalt plan. Hun har bakgrunn fra en organisasjon som jobber internasjonalt. Her har hun lært at hvis du vil ha endring, så må du begynne i det nære.

– Vi ser frem til at Vilde tar over som ny daglig leder. Vi har tro på at hun vil finne sin måte å lede NOA på, som vil styrke organisasjonen og være en inspirerende kraft for oss alle, sier Reiss.

Vi gleder oss til å få henne med på laget, og ønsker henne hjertelig velkommen til NOA.

Fra venstre: Georg Reiss, Vilde Skålnes Haugsnes og Håkon Eide Gundersen. Foto: NOA

Markaporten Søndre Sandås

– en møteplass for naturformidling og naturglede

I mer enn ett tiår har NOA arbeidet for å etablere et formidlingssenter for natur- og miljøvern og naturkunnskap på Søndre Sandås ved Sognsvann. Sentralt står oppgradering av eksisterende låvebygning til møte- og formidlingslokale. En nylig tildeling fra Sparebankstiftelsen DNB og byggetillatelse fra kommunen gjør at vi nå kan starte arbeidet.

Fra høsten 2018 har NOA hatt tilhold på husmannsplassen Søndre Sandås like ved Sognsvann, som NOA leier av Oslo kommune på en 40-årsavtale til 2063.

NOAs visjon er å videreutvikle Markaporten Søndre Sandås til et aktivitets- og formidlingssenter for natur- og miljøvern, naturglede og friluftsliv og ombruk/gjenbruk, både for egen organisasjon og som et tilbud til andre organisasjoner.

I oktober startet gravearbeid for å koble oss på vann og avløp. Videre denne høsten vil det settes opp en årestue på tunet, en gave vi har fått fra Stiftelsen Kaare Berg.

– Det er veldig kult å få en årestue fra 1500-tallet. Vi gleder oss til den er på plass på tunet, slik at vi kan bruke den i formidlingsarbeidet vårt, sier nestleder i NOA Berit Lid Scharff.

Fått finansiering til prosjektet

Nylig fikk NOA beskjed om at Sparebankstiftelsen DNB vil støtte oppgraderingen av låvebygningen med 4 500 000 kr. I 2026 starter oppgradering og utvidelse til ny møtelåve til et funksjonelt aktivitets- og formidlingslokale, isolert og tilkoblet vann og avløp.

– Vi ønsker at den nye låven skal bli et senter for informasjon om Marka og Naturvernforbun-

Styreleder Georg Reiss og nestleder Berit Lid Scharff foran låvebygningen som skal oppgraderes og utvides til møte- og formidlingslokale. Foto: NOA

dets arbeid, forteller styreleder i NOA, Georg Reiss.

I tillegg vil låven bli et møtelokale som både NOA og andre organisasjoner kan bruke til møter og aktiviteter. Den vil også bli brukt i forbindelse med vårt undervisningstilbud Nærnaturen. I dag har vi i perioden mars til november besøk på tunet vårt av opptil to barnehagegrupper eller skoleklasser i uken. Med oppgradert låve vil vi ha mulighet til å ta imot enda flere barn, og tilby bedre fasiliteter for dem som besøker oss.

– Dette kunne aldri skjedd uten støtte fra Sparebankstiftelsen DNB. Vi er utrolig takknemlige, poengterer Scharff.

Har fått tillatelse fra kommunen

Etter en lengre søknadsprosess har vi nå fått de nødvendige tillatelsene fra Plan- og bygningsetaten til oppgradering og utvidelse av låvebygningen og til oppføringen av årestua på tomte.

– Det er godt å ha formalitetene på plass, og vi vil takke vår byggentrepør Løken Bygg AS for godt samarbeid gjennom søknadsprosessen, sier Scharff.

– Nå ser vi frem til å ta fatt på den siste etappen i realiseringen av Markaporten Søndre Sandås.

VI BER OM kr 50,-

Kjære medlemmer,
NOA står foran den største satsingen i organisasjonens historie: vi skal bygge "Markalåven", et formidlingssenter for natur- og miljøvern og naturkunnskap på Søndre Sandås ved Sognsvann.

Sparebankstiftelsen DNB har bevilget kr 4 500 000,- slik at låven på Sandås kan bli et funksjonelt aktivitets- og formidlingslokale. Men for å få fullfinansiert prosjektet, mangler vi kr 500 000,-. Derfor oppfordrer vi til en kronerulling blant våre 14 000 medlemmer.

Hvis 10 000 av dere vippser oss kr 50,-, har vi prosjektet i havn.

VIPPSNUMMER ER: 81134

velg: «Støtt utbygging Markaporten»

Hilsen Georg Reiss, styreleder i NOA

Gir du mer enn 500 kr, kan beløpet trekkes fra på skatten.

Nærnaturskolen

Nærnaturskolen er NOAs nye satsing for å gi barn og unge et nærere forhold til naturen i nærmiljøet. Skoler i Oslo og Akershus har spennende natur rett i nærheten, men den brukes ofte mindre enn den kunne. Nærnaturskolen skal derfor gjøre det enklere for lærere å ta i bruk nærnaturen i undervisningen.

For lite tid

Se for deg at du er barn igjen! Læreren har tatt med seg klassen din ut. Dere studerer ulike treslag og titter på maur som marsjerer opp og ned langs trestammene. Om dere har tid, fanger dere kanskje insekter, hører etter fugler eller tar dere en tur ned til demningen som beveren har bygd i bekken i løpet av sommeren. Tilbake i klasserommet lager dere næringskjeder og næringsnett av arter dere møtte på turen.

Mange lærere gir elevene liknende opplevelser som beskrevet over, og enda flere ønsker å gjøre det. Å flette sammen undervisning ute og inne praktisk og teoretisk er lett å snakke om, men vanskeligere å gjøre. Slike opplegg krever at man skaffer seg kunnskap om den lokale naturen, binder opplevelsene ute sammen med arbeidet inne i klasserommet og gjør en rekke forberedelser. Dette tar tid, oftest mer tid enn lærerne har. NOAs Nærnaturskole serverer ulike tilbud som gir elevene morsomme og lærerike naturopplevelser, og som samtidig ikke spiser av lærenes slanke tidskonto.

Skreddersydd til skolens nærnatur

Nærnaturskolen tilbyr undervisningsopplegg skreddersydd til naturen ved hver enkelt skole. Vi utvikler aktiviteter og ressurser som er direkte knyttet til skolens nærområder. De første årene blir vi med ut sammen med elever og lærere, men etter hvert er målet at skolene overtar oppleggene, eventuelt med litt støtte fra oss.

Denne høsten har vi testet ut ulike varianter i samarbeid med skoler i Oslo. Elever har blant annet gravd i jorda for å etablere blomstereng, gjort feltundersøkelser i skog og studert hule eiker som utgangspunkt for å diskutere arealkonflikter. I året som kommer vil vi også invitere skoler i Akershus inn i Nærnaturskolen. Dette skjer gjennom et samarbeid med Akershus fylkeskommune som kartlegger mulige restaureringsområder rettet mot barn og unge.

Naturløyper

I tillegg til skreddersydde opplegg i skolens nærnatur tilbyr Nærnaturskolen faste turer i

utvalgte naturområder. På disse turene møter barnehager og skoleklasser naturveiledere som leder dem gjennom en løype. Underveis i løypa brukes naturen som utgangspunkt for aktiviteter og læring.

For barnehager og barnetrinnet bruker vi skogen ved NOAs kontor ved Sognsvann. Barna får se, kjenne på, lukte og lære om planter, sopp og dyr de møter underveis. Ofte blir det også et besøk innom Sogn gruver, og når det passer, fyrer vi bål og spiser lunsj sammen i skogen. Disse turene har vi flere års erfaring med, og de gjennomføres to dager i uken, både vår og høst. Interessen er stor, så skolene må være tidlig ute for å sikre seg plass.

Siden 2024 har vi også hatt en egen naturløype for ungdomsskoler. Den er spesielt tilpasset behovet skolene har for å ta med hele trinn ut i mai og juni, blant annet på grunn av eksamensavvikling. Løypa går i Skådalen og avsluttes på Vettakollen, med utsikt over store deler av Oslo. Underveis lærer elevene om ulike skogtyper, økologiske sammenhenger og hvordan mennesker påvirker skogen. I 2025 hadde vi godt over 1000 elever og lærere gjennom denne løypa i løpet av noen uker.

På sikt ønsker vi å bygge ut tilbudet med flere naturløyper. Vi har blant annet testet ut en geo-

Ungdommer på en av postene i vår naturløype i Skådalen, som er en del av vårt undervisningstilbud for skoler. Foto: NOA

logiløype og en ny biologiløype ved Sognsvann. Målet er etter hvert å etablere faste naturløyper også andre steder i både Oslo og Akershus.

Ressurser og tilbud for lærere

Ressursene vi utvikler, deles fritt med lærere og andre interesserte via nettstedet narnaturen.no. I tillegg gir vi skolene som ønsker det, egne skoletilpassede sider på nettstedet vårt. Her finner man også Artsriket, et lite, digitalt artsleksikon. Utvalgte arter beskrives i et språk som passer ungdomsskoleelever, men som også egner seg for andre aldersgrupper

Vi tilbyr også kurs for lærere. Etter at vi har kartlagt nærnaturen til skolen, gjennomfører vi en økt etter skoletid der lærerne får innsikt i området og konkrete ideer til hvordan de kan under vise ute.

De frivilliges betydning

Nærnaturskolen drives av ansatte i NOA, med støtte fra blant annet Sparebankstiftelsen DNB, Oslo kommune og Akershus fylkeskommune. Samtidig hadde mye av virksomheten vært vanskelig å gjennomføre på dagens nivå uten frivillige. De bidrar som naturveiledere, bemanner poster, bygger nettstedet vårt og sørger for at bålet

er tent når frosne elever kommer tilbake etter en tur i oktober.

Løypa videre

Nærnaturskolen er paraplyen for alle NOAs skolerettede aktiviteter. Heldigvis har vi fått økonomisk støtte fra Sparebankstiftelsen DNB i perioden 2025–2027. Denne støtten gjør det mulig for oss å tenke langsiktig. Målet er at Nærnaturskolen skal videreutvikles og styrkes i denne perioden, og leve videre i mange år også etter 2027.

En skoleklasse utenfor tunet vårt på Søndre Sandås, klar for å ta fatt på vår skogsløype på Sognsvann.
Foto: Hanna Løken

Arealgruppa i NOA

Norge står i en naturkrise. Natur taper terreng bit for bit gjennom planlagte og godkjente arealinngrep, ofte basert på utdaterte arealplaner og mangelfull kartlegging av naturverdier. Beslutninger tas på sviktende kunnskapsgrunnlag, og det skjer i et tempo som truer våre økosystemer, arts mangfold og fremtidig livskvalitet.

Arealforvaltning har alltid vært en kjerneoppgave i NOA, men innsatsen i dag er først og fremst knyttet til enkeltsaker. Arealgruppa ble etablert i april 2025 med mål om å jobbe mer systematisk, langsiktig og faglig fundert for å bevare naturmangfoldet i regionen.

Arealgruppa består i dag av en deltidsansatt prosjektleder og seks frivillige med bakgrunn innen jus, planarbeid, økonomi, biologi, naturforvaltning og politiske prosesser. Gruppen er etablert av Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, men har selvstendig faglig og strategisk fokus. Gruppen skal bidra til læring og støtte på tvers av lokallagene i Oslo og Akershus. Arealgruppa jobber også i tett samarbeid med FNF.

Arealgruppas mål er å sikre at naturmangfoldet i Oslo og Akershus blir bevart for nåværende og kommende generasjoner. Gruppens visjon er en region der arealforvaltningen skjer i samsvar med naturens tålegrenser, der lovverk for naturvern og bærekraftig utvikling blir fulgt, og der irreversible naturinngrep unngås.

Arealgruppas målsettinger er blant annet å være en effektiv vaktbikkje for naturen – et bindeledd mellom naturens behov, frivillig engasjement og offentlig ansvar. De søker å avdekke og stanse arealinngrep som truer viktig natur og arbeider for å styrke vernet av verdifulle naturområder. Samtidig er det et viktig fokus for Arealgruppa å inspirere og veilede kommunene til å forbedre sin arealpolitikk og bidra til økt bevissthet om verdien av intakt natur blant beslutningstakere og lokalbefolkning.

Har du spørsmål om Arealgruppas arbeid eller ønsker å engasjere deg? Ta gjerne kontakt med oss i NOA (noa@naturvernforbundet.no).

Vi skal redde Oslofjorden

Naturvernforbundet har mottatt støtte fra Sparebankstiftelsen DNB til et stort treårig prosjekt for å redde Oslofjorden. Prosjektet omfatter hele kysten fra Sørlandet til svenskegrensen, og hele nedbørfeltet som har elver som renner ut i Oslofjorden. Det overordnede formålet med Naturvernforbundets Oslofjordsatsing er å få til politiske endringer som på sikt gir oss tilbake en ren og levende Oslofjord.

Vi har nå satt ned en arbeidsgruppe som Naturvernforbundet i Oslo og Akershus deltar i, sammen med representanter fra hvert av fylkene langs fjorden, henholdsvis Buskerud, Vestfold, Østfold, samt Innlandet og Naturvernforbundet nasjonalt. Sammen skal vi i disse tre årene arbeide for å bedre tilstanden i hele Oslofjorden.

Hvordan er egentlig ståa i de ulike delene av fjorden?

I Oslofjorden har det vært yrende liv i generasjoner, med fiske, båttrafikk og populære rekreasjonsområder. Oslofjorden har vært en rik fjord for matauk og yrkesfiske.

Men nå er livet i fjorden under press, og forskerne ser at økosystemet kollapser. Overfiske sammen med utslipp fra avløp og avrenning fra landbruket har ført til at flere fiskearter, kysttorsk spesielt, er nesten borte. Tang, tare og åleress sliter med nedslamming og lurv. Denne nedgroingen med trådalger svekker gruntvannsområdenes verdi for både mennesker, sjøfugl og fisk.

Lurven tar over

I Vestfold og Telemark rapporteres det om mye lurv og lite fisk i fjorden. Lurv indikerer at noe er dramatisk i uorden på kysten vår. Men lurven er ikke bare indikator, den er en viktig del av selve

Lurven tar over fjorden vår. Foto: Naturvernforbundet

problemet. Lurven, forårsaket av overgjødning, overfiske og klimaendring, kveler fjordene.

For fisken, kysttorsk for eksempel, er lurven full krise. Kysttorsk er avhengig av friske ålegressenger og tareskoger for å gjemme seg og finne mat gjennom sin første sommer som liten torsk. Da kan torskene stå tett i tett i ålegresset. Når lurven tar over og dekker ålegressstenglene vil de etterhvert tynges ned og hele engens verdi som oppvekstplass trues.

I Oslofjorden har forekomsten av lurv økt de siste tiårene. Litt lurv og flytende algematter i indre og innelukkede fjorder har vi sett i generasjoner. Det nye er at lurven har tatt over også på dypere vann og utover i skjærgården.

Lurven blomstrer raskt opp der det er mye næringssalter i vannet (les: forurensning) og samtidig mangel på algebeitende smådyr. Varmere vann (klimaendringer) forsterker fenomenet. Mange steder har også oppdrettsanlegg store utslipp som forsterker problemet.

Forskning viser at samtlige tiltak det jobbes med for å redusere nitrogenbelastning og fiskepress i Oslofjorden kan redusere mengden lurv i fjorden i betydelig grad.

Ønsker du å lære mer?

8. januar i Skien og 21. januar i Tønsberg arrangeres folkemøte om Oslofjorden. Ønsker du å bidra til arbeidet med en renere og friskere fjord i Vestfold og Telemark kan du kontakte Odin på: o.thune@naturvernforbundet.no

Har laget lurvleven

I oktober dro deler av Oslofjord-teamet, sammen med leder i Naturvernforbundet Truls Gulowsen, på en todagers ferd for å lage "lurvleven" i Innlandet. Der møtte vi forvaltere, lokallag, bønder og ildsjeler lokalt. I tillegg fikk vi overlevert noen krukker med lurv som en hilsen fra fjorden til politikerne i kommunene som må følge opp sitt delansvar for å redde den. NRK fulgte oss en hel dag, og laget innslag til både TV, radio og nett.

I tillegg til oppmerksomhet i mediene, har det gitt oss mer innsikt og mye å følge opp fremover, sier Amund Hagen, representant fra Innlandet.

Innlandets fjord er Mjøsa. 2000 tonn nitrogen

kommer inn i Mjøsa, og 4000 tonn nitrogen går ut av Mjøsa. Altså er det stort tilsig fra daler og elver, og fra landbruket rundt.

Innlandet ønsker at det skal bli mer oppmerksomhet rundt avrenning og kantsoner. Nå arbeider de med å informere lokalt, få frivillige og ildsjeler til å varsle om dårlige forhold i sitt nær-område, og inspirere flere bønder til å søke støtte for tiltak de kan gjøre for å minske avrenning fra landbruket.

Ønsker du å bidra i Innlandet?

Ta kontakt med Amund på:
innlandet@naturvernforbundet.no

Drammensfjorden sliter

Fylkeslaget i Buskerud har fokusert særlig på Drammensfjorden. Tilstanden i Drammensfjorden er like dårlig som i resten av Oslofjorden. Fiskebestanden er på et kritisk lavt nivå, og det er store mengder avrenning av sedimenter og gjødsel til fjorden og vassdragene rundt. Kun én kommune har bygget og satt i drift et nytt renseanlegg som fanger opp nitrogen. Noen kommuner er i gang med planlegging av nye renseanlegg, men de ligger fortsatt langt bak det som er nødvendig for å redde fjorden.

Fylkeslaget i Buskerud har fremover planer om å kartlegge områder i fjorden, publisere resultater, og realitetsorientere politikere og myndigheter.

Ønsker du å bidra til arbeidet med Oslofjorden i Buskerud?

Ta kontakt mer Tor Kristian på:
torkristian.eriksen@naturvernforbundet.no

I Østfold skal det restaureres ålegrasenger

Før sommeren var arbeidsgruppen i Moss for å sjekke ut tilstanden i fjorden her. Vi dro ut i båt med undervannskamera for å se etter ålegrasenger på fjordbunnen. Resultatene fra denne befaringen bekreftet at ålegrasengene er i tilbakegang i fjorden, og dette satte i gang et stort prosjekt i Østfold for å restaurere ålegrasenger i fjorden.

Ålegrasengene er sårbare økosystemer som lett blir påvirket av forstyrrelser, særlig i områder med mye aktivitet som i Oslofjorden. Engene har dårlig evne til å reparere seg selv hvis de blir skadet, og store områder som før var leveområder for yrende liv, er nå borte. Men heldigvis finnes det håp: forskning fra Sverige viser at ålegrasengene kan restaureres. Ved å restaurere noen av ålegrasengene i Oslofjorden kan vi få til-

bake viktige oppvekstområder for fisk og øke det biologiske mangfoldet, øke karbonlagringen på havbunnen og mye mer.

I 2026 starter arbeidet med å kartlegge tidligere innrapporterte ålegrasområder i Oslofjorden for å finne ut hvor de har forsvunnet og hvor det kan lønne seg å forsøke å restaurere ved å etablere nye planter. Kartleggingen gjøres fra båt, og sammen skal vi se på tilstanden langs havbunnen ved hjelp av undervannskamera og ta en titt på hvordan det står til med ålegraset. Som en bonus skal vi også få oversikt over lurv. Informasjonen vi samler inn, registreres i Artsdata-banken og blir tilgjengelig for alle.

Arbeidet fortsetter med å prøve ut restaurering av noen av områdene som velges ut. På NIBIO Landvik er de i gang med å teste ut oppformering av plantemateriale til prosjektet, og det tas sikte på å oppformere 10 000 planter, rizomer eller frø som skal gi nytt liv i Oslofjorden i 2026.

Vil du bli en del av arbeidsgruppen i Østfold for kartlegging av ålegras?

Send en e-post til Martine på ms@naturvernforbundet.no. Naturvernforbundet i Oslo og Akershus skal også bidra til å kartlegge områder i Oslofjorden. Ta kontakt på noa@naturvernforbundet.no for å bli med i dette arbeidet.

Legger press på politikerne

Vi arbeider også politisk. Vi ønsket blant annet å gjøre fjorden til en viktig sak i årets stortingsvalg. Det ble den, og Naturvernforbundet kan ta en bit av æren for at det ble sånn. Vi arrangerte blant en flytende markering i forkant av valget der vi vekket politikerne ved å lage masse bråk, og krevde at å redde Oslofjorden ble en høyt prioritert sak for alle som ville ha våre stemmer i valget.

Mange møtte opp på flytende markering for å vekke politikerne før årets stortingsvalg. Foto: Tuva Løkse

I april sendte regjeringen sitt forslag til nye fiskerireguleringer på høring, og både Naturvernforbundet i Oslo og Akershus og Naturvernforbundet nasjonalt svarte. Overfiske over for lang

tid har bidratt til at det er lite fisk i fjorden, og spesielt torskebestanden sliter. Vi sa tydelig ifra at her er forskningen klar – fjorden trenger bedre vern, og tid til å hente seg inn. I slutten av juli kom nyheten – regjeringen innfører tre store null-fiskeområder i fjorden i 10 år fra nyttår, i tillegg til strengere regulering av fisket også utenfor null-fiskeområdene. En delseier for fjorden, og et nytt virkemiddel i norsk sammenheng.

I august hadde vi med oss profilerte politikere fra alle partier unntatt ett (FrP) på rotur, hvor vi snakket om hva fjorden trenger og fikk høre hva partiene vil gjøre. Fra AP stilte Klima- og Miljøminister Andreas Bjelland Eriksen. Alle samtalen ble dokumentert med lydopptak, og senere klip- pet sammen til to episoder av Naturvernforbun- dets Oslofjord-podkast “Kystfix”.

Her er gjengen som skal jobbe med å redde Oslofjorden de neste tre årene! f.v Tor Kristian Eriksen fra Buskerud, Helene Lode fra Oslo og Akershus, Amund Hagen fra Innlandet, Adrian Baesu fra Oslo og Akershus, prosjektleder Tuva Løkse, Odin Thune fra Vestfold, Martine Stave fra Østfold, og fagrådgiver Per-Erik Schulze. Foto: Naturvernforbundet

Lytt til Naturvernforbundets Oslofjord-podkast “Kystfix”, for å lære mer om tilstanden i fjorden og hva vi kan gjøre for å bedre tilstanden.

Tilgjengelig på Spotify og i Apple Podcasts.

Da forslaget til statsbudsjett kom i oktober lå det 100 millioner der til arbeid for Oslofjorden, og flere av våre innspill var hørt.

Med nye fiskerireguleringer på plass blir det politiske hovedfokuset i Oslofjordsatsinga på reduksjon av nitrogenforurensingen som kveler fjorden. Nitrogenet stammer i hovedsak fra avrenning fra landbruket, for dårlig kloakkrensing, og noen utslipp fra industri.

– Politikerne må merke at dette er noe som engasjerer folk, og at vi er mange. De trenger at vi puster dem i nakken hvis de skal redde fjorden fort nok. Og politikere som virkelig vil få til store grep for fjorden trenger å kjenne at de har mange i ryggen. Derfor håper jeg alle lokallagene rundt fjorden og oppover i nedbørfeltet vil bli med å jobbe for fjorden fremover, sier Tuva Løkse, prosjektansvarlig i Naturvernforbundets Oslofjord-satsing.

Birdlife Norge og NOA vil vite mer om hvordan lomviene i Indre Oslofjord beveger seg

BirdLife Norge har ringmerket til sammen 203 lomvier i oktober i Oslo.

Dette er fugler som blir matet med brisling av lomviredderne organisert i facebooksidene ”Kri- sehjelp for Lomviene i Oslofjorden». Fuglene blir målt og veid og de individene som fanges flere ganger går som regel opp i vekt.

Disse lomviene søker trolig næring selv ute i Oslofjorden når de har fått litt påfyll av mat. Dette kan vi undersøke med GPS-loggere som har solcellepanel og GSM-sendere, samt dykkeloggere. Birdlife og NOA har nå sammen søkt om aktivitetsmidler fra Naturvernforbundets Oslofjord-prosjekt til innkjøp av tre GPS-loggere og til å dele informasjon om lomvienenes bevegelsesmønster.

Birdlife har innhentet de tillatelsene som er nødvendige for å sette på loggere på ville lomvier.

Vi skal selvsagt finne individer i god kondisjon og loggerne blir limt på ryggfjær slik at de faller av etter en stund. Vi antar at vi vil få fra noen uker til noen måneder med data, og usikkerheten skyl- des at vi ikke har funnet litteratur på når lomvier skifter ryggfjærene sine.

Du kan følge med på hvordan lomviene trek- ker på facebooksidene til lomviredderne og i våre andre kanaler som facebook, instagram og ny- hetsbrevet vårt «NOAs ark».

Lomvi i Oslofjorden.
Foto: Merete Alice Hellberg

Skal restaurere ålegrasenger i Oslofjorden

Vil du være med på å gjøre en reell forskjell for tilstanden i Oslofjorden? Naturvernforbundet i Østfold er i gang med et nytt prosjekt der de skal restaurere ålegrasenger i Oslofjorden. I første omgang skal ålegraseng-områder kartlegges, og her vil de gjerne ha deg med på laget!

Ålegras er en av svært få planter som har flyttet ut i saltvannet og lever under vann. Til forskjell fra tang og tare, fester ålegraset seg med røtter på havbunnen på samme måte som plantene på tørt land. Med fotosyntesen utnytter den sollys, CO₂ og næringssalter i vannet til å produsere oksygen og karbonholdig biomasse som gir næring til havbunnen. Fotosyntesen motvirker også forsurende av havet.

Under vann vokser ålegraset i enger som fungerer både som svært viktige økosystemer og som karbonlager. Undervannsplantene trives i lune og grunne bukter med bløtbunn, og vokser i tempererte farvann på den nordlige halvkule. Langs norskekysten har vi tre arter i ålegrasfamilien; ålegras (*Zostera marina*), smalålegras (*Zostera angustifolia*) og det mer sjeldne dvergålegraset (*Zostera noltii*).

Ålegras er i sterk tilbakegang i Oslofjorden

Mange har nok fått med seg at tilstanden i Oslofjorden er svært kritisk. Flere av artene er nå i sterk tilbakegang, og de marine økosystemene sliter. Områdene rundt Oslofjorden er de tettest befolkede i Norge, og et høyt menneskelig aktivitetsnivå gjennom mange generasjoner har påvirket fjorden vår i svært negativ grad.

Det er mange årsaker til tilstanden i Oslofjorden, og problemstillingen er svært sammensatt. Utslipp fra industri og avrenning fra både landbruk og avløp ender opp i sjøen. Erosjon og utvasking fører næringsstoffer nedover elvene fra store deler av Østlandet. Miljøgifter og mikroplast påvirker de marine økosystemene. Vi har bygget ned områdene både i og langs strandsonen og forstyrret viktige kystøkosystemer. Sjøfart bringer fremmede arter inn i fjorden som utkonkurrerer de hjemmehørende artene. Havet blir surere og mindre oksygenrikt, og vi får mindre fisk og mer lurv. Vi ser også effektene av bunntørring, overfiske, mudring og andre aktiviteter som har fysisk eller mekanisk effekt på havbunnen, for eksempel forankring av båter og søppel som ender opp i havet.

Mange av disse faktorene påvirker også åle-

graset, som har vært i sterk tilbakegang i Oslofjorden over lang tid. Ålegrasengene er sårbare økosystemer som lett blir påvirket av forstyrrelser, særlig i områder med mye aktivitet som i Oslofjorden. Engene har dårlig evne til å reparere seg selv hvis de blir skadet, og store områder som før var leveområder for yrende liv, er nå borte.

Men heldigvis finnes det håp: forskning fra Sverige viser at ålegrasengene kan restaureres, og det betyr at vi kan bidra med en bit i puslespillet for å redde Oslofjorden!

Ved å restaurere noen av ålegrasengene i Oslofjorden kan vi få tilbake viktige oppvekstområder for fisk og øke det biologiske mangfoldet, øke karbonlagringen på havbunnen og mye mer.

Nå skal Naturvernforbundet i Østfold restaurere ålegrasenger i fjorden

Denne høsten har Naturvernforbundet i Østfold fått støtte til et stort, flerårig prosjekt som går ut på å restaurere ålegrasenger.

I nyere tid har de fleste restaureringsprosjekter av ålegrasenger brukt dykkere til å plante ålegrasplanter på havbunnen – noe som både er dyrt og krevende. Heldigvis viser forsøk fra andre land at billigere metoder også fungerer. For eksempel planting av småplanter fra båt, frøspredning og utsetting av rotstengler kan være effektivt. Dette vil Naturvernforbundet i Østfold teste ut.

I 2026 startet arbeidet med å kartlegge tidligere innrapporterte ålegrasområder i Oslofjorden

På befaring med båt i Moss for å se på tilstanden til ålegrasengene i fjorden i dag. Foto: Martine Stave

for å finne ut hvor de har forsvunnet og hvor det kan lønne seg å forsøke å restaurere ved å etablere nye planter. Kartleggingen gjøres fra båt, og sammen skal vi se på tilstanden langs havbunnen ved hjelp av undervannskamera og ta en titt på hvordan det står til med ålegraset. Som en bonus skal vi også få oversikt over lurv. Informasjonen vi

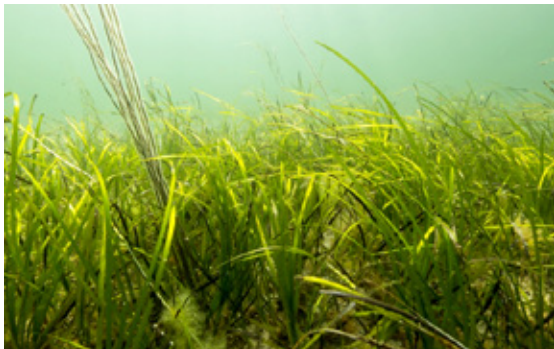

Foto: NOA

Av Helene Lode

Miljøvennlige småbåthavner

Naturvernforbundet har tildelt NOAs fjordgruppe midler fra Sparebankstiftelsen DNB til å teste metoder for mulig miljøforbedring i småbåthavner med flytebrygger i indre Oslofjord.

NOAs Fjordgruppe er nå i gang med et restaureringsprosjekt kalt Miljøvennlige Småbåthavner, etter å ha fått prosjektstøtte fra Naturvernforbundet sin Oslofjordsatsing. Her skal det settes ut kunstige rev for torsk og hummer under flytebrygger i to båthavner i Oslo og Akershus, for å se om det kan føre til miljøforbedring.

Omtrent 7–8% av indre Oslofjords grunnvannsområder har blitt sterkt ødelagt eller modifisert siden 1950-tallet ved utbygging av flytende og faste brygger. Den negative effekten på fjordens økosystem er alvorlig, med direkte arealtap for ålegress, tang og tare samt de organismene som er avhengig av disse biotopene. I tillegg forekommer det endringer i strømforhold, som blant annet kan føre til mer lurv.

Det er mulig å forbedre miljøet i de områdene der det i dag eksisterer brygger. Kunstige rev plasseres under flytebryggene for å forbedre forholdene for dyrelivet. Det har blitt gjort flere steder i Oslofjorden med kunstig rev for hummer.

I Sverige er det også gjort forsøk med kunstig

samler inn, registreres i Artsdatabanken og bli tilgjengelig for alle, og det viktigste av alt – den danner grunnlaget for pilotprosjektet for restaurering av ålegrasenger i hele Oslofjorden.

Arbeidet fortsetter med å prøve ut restaurering av noen av områdene som velges ut. På NIBIO Landvik er de i gang med å teste ut oppformering av plantemateriale til prosjektet, og det tas sikte på å oppformere 10 000 planter, rizomer eller frø som skal gi nytt liv i Oslofjorden i 2026.

Vil du bli en del av arbeidsgruppen i Østfold for kartlegging av ålegras?

Send en e-post til fylkessekretæren i Østfold på ms@naturvernforbundet.no for å være med eller hvis du har spørsmål om prosjektet. NOAs Fjordgruppe vil også bidra til å kartlegge områder i Oslofjorden. Ta kontakt på noa@naturvernforbundet.no for å bli med i dette arbeidet.

rev for torsk i Byfjorden utenfor Uddevalla. Nå vil Fjordgruppa til NOA forsøke å plassere kunstige rev ved to flytebrygger i indre Oslofjorden, Leangbukta i Asker og Paddehavet i Oslo sør, for å se om det kan bidra til forbedret miljø i disse småbåthavnene.

De to småbåthavnene har gitt Fjordgruppa tillatelse til å sette ut rev her. Det vil skje i 2026. Videre vil Fjordgruppa regelmessig følge opp utviklingen, og registrere miljøeffekten revene har. Forhåpentligvis vil rapporterte positive miljøeffekter føre til at prosjektet kan videreføres til flere småbåthavner i Oslofjorden.

Litteratur

Ovegård, Mikael (2021). Datainsamling med stereo-BRUV inom projekt Uppföljning av artificiella rev i Byfjorden. Sveriges länbruksuniversitet 2021–5–21. Datainsamling med stereo-BRUV inom projekt Uppföljning av artificiella rev

Staalstrøm, Andre og Berezina, Anfisa (2023). Areal dekket av flytebrygger og utfyllinger i indre Oslofjord. NIVA rapport nr 7815–2023. NIVA rapportmal. Norsk versjon.

De som kan tenkes å bidra med en innsats i prosjektet kan ta kontakt på Helene.Lode@Naturvernforbundet.no

Oslo, 15. oktober 2025

Åpent brev til ordførerne i Oslofjordrådet, i kommunene Moss, Drammen, Krødsherad, Frogn, Færder, Larvik, Rakkestad, Hvaler, Horten, Nesodden Asker, Lillestrøm, Hamar, samt Oslo kommune (ved byråd for miljø og samferdsel)

Oppfordring til Oslofjord-ordførere: Be om stopp i nye utslipp til Oslofjorden!

Vi henvender oss med dette til samtlige kommuner i Oslofjordrådet. Oslofjordrådet er et viktig rådgivende organ for regjeringens arbeid med å gjennomføre tiltaksplanen for Oslofjorden, inkludert sårt tiltrengte tiltak for bedre kloakkrensing og mot avrenning. Kommunene er pålagt strenge og økonomisk krevende tiltak. Ingen kan klare å redde Oslofjorden alene, så det er viktig at summen av tiltakene som er beskrevet i "Helhetlige tiltaksplanen for Oslofjorden" blir gjennomført.

Det er stor faglig og politisk enighet om at Oslofjorden er i krise og at sterke virkemidler må tas i bruk. Det er så langt satt strenge krav til kommuner, bønder, fiskere og småbåteiere. Da blir det demotiverende og miljøskadelig om industribedriften Chemring Nobel får øke sine utslipp av nitrogen og miljøgifter til fjorden. Det bør ikke kommunene rundt fjorden finne seg i.

Vi ser at regjeringen er unnvikende når det kommer til å sette strenge krav til utslipp fra fabrikkene til Chemring Nobel på Sætre. Chemring Nobel er en lønnsom bedrift som produserer produkter i et lite konkurranseutsatt marked. Allikevel har de fått unntak fra målsettingen om å redusere utslipp.

Oslofjordrådet bør derfor i sitt neste møte be om at Chemring Nobel må underlegges de samme strenge kravene som andre aktører. Chemring Nobel og regjeringen arbeider med planer for en stor utvidelse av produksjonen av sprengstoff på Hurum. Dette er i seg selv en lokalisering som Naturvernforbundet er dypt uenig i. Uansett lokalisering må det gjøres krystallklart at utslippene fra både en eventuell ny fabrikk og den eksisterende må renses med best mulige rensetekniske teknologi (BAT) og med krav så de samlede utslippene til fjorden reduseres. Anlegget bør ikke gis lov til å slippe ut store mengder nitrogen, oksygenforbruk (KOF), suspendert stoff og andre forbindelser til fjordområdet Breianger. Anslått utslipp av Nitrogen er for å sette det i perspektiv om lag 4 ganger mer enn det Nesodden kommunes renseanlegg slapp ut i 2023.

Naturvernforbundet ber derfor ordførerne i Oslofjordrådet om å bidra til å sikre at Chemring Nobel ivaretar sine nåværende pålegg om å rense utslipp fra dagens anlegg og sikre at et eventuelt nytt anlegg også pålegges strenge krav.

Vennlig hilsen
Norges Naturvernforbund

Truls Gulowsen, leder

**Naturvernforbundets Fjordgruppe
i Oslo og Akershus**

Jørn Erik Bjørndalen

Naturvernforbundet Oslo og Akershus

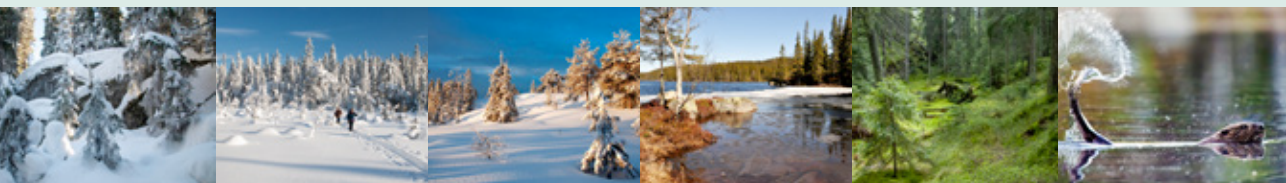
Håkon Eide Gundersen, daglig leder

Naturvernforbundet i Hurum og Røyken

Håvard Kilhavn, leder

MARKAKALENDEREN 2026 EN GAVE MED VARIG VERDI

Ved å kjøpe Markakalenderen får du 12 flotte markabilder.
På baksidene finner du 12 turforslag i markas siste naturskoger.

Merk: Vipps kan ikke benyttes for å bestille kalenderen. Kommer du innom Søndre Sandås ved Sogn
Se www.noa.no for liste over utsalgssteder. BESTILL I DAG: Klipp ut kupongen (se bal

RABATT VED KJØP AV MER ENN ÉN KALENDER 2–4 EKS

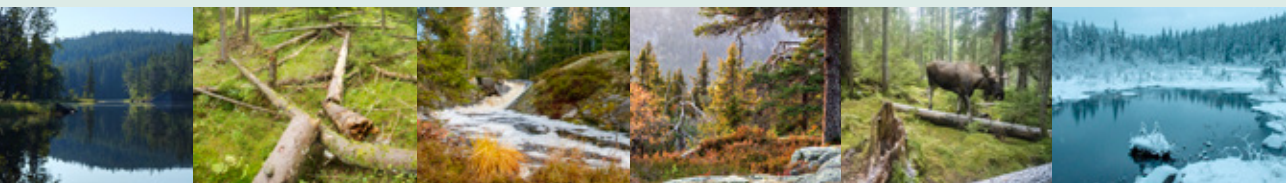
MARKAKALENDER 2026

175, pr. stk.

Hver kalender vi selger, gir oss frie midler til å gjøre vårt viktige arbeid!

Naturvernforbundet
Oslo og Akershus

svann i kontorets åpningstid eller kjøper kalendere på et av utsalgsstedene slipper du porto og gebyr. (aksiden), send bestilling til noa@naturvernforbundet.no eller ring NOA på 22 38 35 20.

S 150,-/STK • 5–10 EKS 140,-/STK • 11–20 EKS 130,-/STK

Kampen om fjordene

Fjordene våre er både vakre perler som innbyr til friluftsliv og en del av livsgrunnlaget for matfatet vårt. Flere av fjordene er også vernet som nasjonale laksefjorder, men det har vist seg å ikke være verdt mer enn papiret det er skrevet på.

Visste du at villaksen er blitt en truet art i Norge? Villaksen havnet på Norsk rødlista over arter i kategori Nær truet (NT), det vil si nær utrydningstruet, i 2021. Gjennom internasjonale avtaler er Norge forpliktet til å ta vare på villaksen. Antall villaks som kommer til elvene for å gyte er mer enn halvert de siste 50 årene. Det er flere faktorer som truer villaksen, og ikke minst ødeleggelse av fjordene som er et svært viktig overgangsområde mellom havet og ferskvannselvene for villaksen.

Førdefjorden

Fire lakseførende vassdrag ender i Førdefjorden som ligger idyllisk til i fjelllandskapet på Vestlandet. Her har Klima- og miljødepartementet gitt tillatelse til å dumpe opptil 170 millioner gruveavfall i Førdefjorden. Nordic Mining fikk tillatelse til å utvinne rutil fra Engebøfjellet og deponere gruveavfallet i Førdefjorden i 2016. Naturvernforbundet har kjempet i over 15 år for å redde Førdefjorden. Tidlig i høst kom nyheten om at Borgarting lagmannsrett ga Naturvernforbundet og Natur og Ungdom medhold i Fjordsøksmålet om at tillatelsen til gruvedrift med sjødeponi i Førdefjorden var ugyldig. Dette er en stor seier i norsk naturvernkamp.

Men regjeringen har fremdeles ikke trukket tilbake tillatelsene til gruveselskapet Nordic Mining som fortsetter å dumpe avfall i Førdefjorden. Staten har anket saken til Høyesterett. Naturvernforbundet og Natur og Ungdom gikk til midlertidig forføyningssak i Sogn og Fjordane tingrett 13. – 17. oktober for å stanse den pågående dumpingens inntil hovedsøksmålet er avgjort. Her gikk staten inn som partshjelper for gruveselskapet. Nordic Minings datterselskap opplyste i sitt tilsvarende til retten at de planlegger en opptrapping av produksjonen, og vil dumpe 105 500 tonn med gruveavfall i måneden.

<https://naturvernforbundet.no/skjebnuke-for-fordefjorden/>

Repparfjorden

Som Førdefjorden er Repparfjorden også en nasjonal laksefjord. Repparfjorden i Hammerfest

kommune i Finnmark har viktige gytefelt for kysttorsk. Naturvernforbundet har i flere år arbeidet med å stanse gruvedriften i Nussir-fjellet hvor alt giftig gruveavfall dumpes rett i Repparfjorden. Planen til gruveselskapet er å dumpe 30 millioner tonn giftig avfall i Repparfjorden. Dette ødelegger for alt liv i fjorden og fisket. Urfolksrettighetene til sjøsamene og den samiske reindriften i området overkjøres. Ikke bare Repparfjorden, men også Repparfjordelva, som ble vedtatt som et nasjonalt lakseelvassdrag med verneplan etter vedtak i Stortinget i 2003, ødelegges. Naturvernforbundet og Natur og Ungdom er sterkt engasjert i arbeidet for å redde Repparfjorden, og har sendt klage til EU-kommisjonen siden Nussirprosjektet ved Repparfjorden står på EUs liste over strategiske mineralprosjekter. I hele sommer har det vært gjennomført aksjoner og protester i Repparfjord i Finnmark.

<https://naturvernforbundet.no/repparfjorden-miljoorganisasjoner-klager-til-eu-kommisjonen/>

Oslofjorden

Oslofjorden sliter, men i motsetning til Førdefjorden og Repparfjorden får den også hjelp fra myndighetene, selv om hjelpen ikke kom raskt nok. Tilstanden til Oslofjorden har forverret seg gjennom mange år. Oslofjorden ligger som en glitrende perle fra Oslo i nord til Skagerrak i sør, men under overflaten er det mørkt og stille. Fiskebestanden har gått dramatisk ned og fjordbestandene av den viktige kysttorsken er det veldig lite igjen av. I 2019 ble det innført flere tiltak som skulle bevare kysttorsken i Oslofjorden, et av disse var et totalforbud mot å fiske torsk. Miljøproblemene i fjorden er store, forårsaket av jordbruk, industri, kloakk og overfiske. Avløp og jordbruk står for ca. 75 prosent av nitrogenutslippet i Oslofjorden.

Nullfiskeområder i Oslofjorden

Fra 1. januar neste år innføres det fiskeforbud i tre områder som dekker rundt halvparten av fjorden, inkludert Indre Oslofjord og nasjonalparkene Færder og Ytre Hvaler. Forbudet gjelder både yrkesfiske og fritidsfiske. Og fra 2. oktober i høst

ble det innført begrensninger på redskaper til fritidsfiske.

Nei til høstpløying

Ifølge Miljødirektoratet kommer hele 43 prosent av nitrogenet i Oslofjorden fra jordbruket. For å hindre avrenning ble det nå i høst forbudt å pløye åkre på vestsiden av Oslofjorden og i Innlandet. Det kan heller ikke dyrkes i kantsoner mot elver og bekker, og opparbeidete kantsoner skal redusere avrenning. Dette medfører igjen reduksjon av kornavlinger og dyrkbar jord. De nye miljøltiltakene skal hindre at gjødsel og jord ikke renner ut i bekker og elver og til slutt ender opp i Oslofjorden.

Ny tiltaksplan for Oslofjorden

31. oktober i høst kom nyheten om at regjeringen skal legge fram en ny plan for Oslofjorden. I følge klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen har regjeringen gjennomført flere tiltak for å snu den negative situasjonen i Oslofjorden og vil forsterke tiltak som allerede er igangsatt, samt komme med nye tiltak for å sikre en ren og rik fjord. Klima- og miljøministeren etterlyser inn-

spill til den nye Oslofjordplanen som bygger videre på Oslofjordplanen fra 2021. Den nye planen vil vare i fem år, og skal bygge på innspill fra Miljødirektoratet og andre ansvarlige styresmakter i tillegg til innspill fra diverse engasjerte organisasjoner og aktører.

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/vil-leggje-fram-ein-ny-plan-for-oslofjorden/id3132129/>

Vil du engasjere deg i NOAs arbeid for Oslofjorden, kan du ta kontakt med Fjordgruppa/Jørn Erik Bjørndalen: jorn.bjorndalen@gmail.com

Nasjonale laksevassdrag er en forvaltningsordning for å gi et utvalg av de viktigste laksebestandene i Norge særlig beskyttelse og prioritet. Ordningen med nasjonale laksevassdrag (NLV) og tilhørende nasjonale laksefjorder ble vedtatt av Stortinget i runder. Den første puljen ble vedtatt i 2003, og supplert med ytterligere vassdrag og fjorder våren 2007.

«Det er forferdelig at vi må kjempe mot vår egen regjering for å redde miljøet»

Ansel Adams, kjent amerikansk naturfotograf.

Av Håkon Eide Gundersen

Arealsaker: Nedbyggingen av natur må ta slutt

Et av NOAs prioriterte arbeidsfelt er å stanse natur- og klimafiendtlige arealbruksendringer. Herunder å støtte lokallag i viktige enkeltsaker og ha kapasitet til å prioritere større og/eller prinsipielt viktige saker som kommer til gjennom året.

Summen av enkeltsaker hvor natur bygges ned til fordel for andre formål, er det vi kaller bit-for-bit nedbyggingen av naturen vår. For å stanse naturtapet har NOA intensivt fokus på oppfølgingen av arealsaker, i samarbeid med lokallagene. For tiden arbeider NOA blant annet med følgende saker:

- Hindre nedbygging av den rødlistede naturtypen kalklindeskog og utvalgt naturtype hule eiker ved Radiumhospitalet i Oslo.
- Begrense planlagt boligbygging i Aslakveien i Oslo for å unngå negativ påvirkning på verdifull natur i Mærradalen.

- Stanse planinnspillet fra Akershus Energi Vind og Eidsiva Hafslund Vind om å etablere vindkraftanlegg i Krogstadmarka øst i Lillestrøm kommune, på grensen mot Aurskog Høland. I et tilgrensende skog- og myrområde har Lillestrøm og omegn pistolklubb foreslått et skyteanlegg som kan bli blant de største i Nord-Europa med til sammen 69 skytebaner og klubbhus. Begge planinnspillene må etter vårt syn avvises.

Vi skriver også uttalelser i en rekke andre saker, og gir innspill til og støtter uttalelser fra Forum for Natur og Friluftsliv (FNF) til kommunale og regionale planer i Oslo og Akershus som berører natur og friluftsliv. En fortløpende oversikt over våre uttalelser finnes i nyhetsbrevet NOAs ark.

Naturrestaurering – to nye prosjekter i Oslo

NOA har i år startet opp to nye naturrestaureringsprosjekter på Haugerudmorenen ved Kringsjå og på Keyserløkka, begge i Oslo. Målet er å skape og gjenskape artsrik engvegetasjon. Innsatsen fra frivillige naboer og Naturvernforbundet i Oslo Nord har vært avgjørende for resultatene allerede første året.

Haugerudmorenen – skole, naboer og Naturvernforbundet i felles innsats

Rett sørvest for Kringsjå skole ligger et sørvendt jorde som for noen tiår siden ble brukt til korn dyrking. De siste årene har området ligget brakk, og etter hvert har fremmede arter som kanadagullris og mellomvalurt fått fotfeste. I juni arrangerte NOA, Naturvernforbundet i Oslo Nord, sameiet i Jon Brands vei og lokale beboere en dugnad for å fjerne fremmede arter. 35 personer i alle aldre deltok, og til slutt var 59 søppelsekker fylt med uønskede planter. I september fulgte vi opp med rake-dugnad etter at Bymiljøetaten hadde slått enga, for å fjerne næringsrik biomas-se og gi bedre vilkår for stede egne arter.

NOA har fått støtte fra Miljødirektoratet for å etablere en artsrik slåtteeng på toppen av morenen. I løpet av høsten ble de øverste 10–15 cm av torva fjernet på et felt på 100 m². Halvparten ble sådd med frø fra en slåtteeng i Asker, resten med frøblanding av norske blomsterengfrø. Elever fra 5. og 7. trinn ved Kringsjå skole bidro ivrig med graving, jordflytting og rydding av småtrær. Naboer, ansatte i Celsia og andre frivillige har også bidratt med graving i høst. Nå venter vi på våren for å se hva som spirer! Neste år blir det mest sannsynlig nødvendig med ny lusing av fremmede arter, men forhåpentligvis blir omfanget mindre.

Keyserløkka – truet natur i byen

Keyserløkka ligger innenfor Ring 2 i Oslo, likevel finnes det fortsatt rester av gamle slåtteenger fra tiden da professor Keyser drev gård her. I området vi nå restaurerer, stikker kalkrikt fjell opp i dagen. Dette gir grunnlag for ikke én, men to truede naturtyper: slåtte mark og grunnlendt kalkmark. Da Botanisk forening hadde tur her i august, ble det registrert hele 94 plantearter på et område mindre enn to mål. Åtte av artene var rødlistede, men de fant også 14 fremmede arter.

Med støtte fra Miljødirektoratet og i samarbeid med grunneieren, Keyserløkka Øst borettslag, startet vi restaureringen i juni. Gjennom sommeren og høsten har vi fjernet fremmede arter, slått med ljå, gravd opp busker og små

trær og kappet enkelte greiner for å slippe inn mer lys. I juni hjalp også en flott dugnadsgjeng fra nabolaget oss med å fjerne noen av de mest brysomme fremmede artene. Som på Haugerudmorenen planlegger vi å fortsette arbeidet med å skape en enda mer artsrik eng i 2026.

Restaurering og rekruttering

En ting som har slått oss som har deltatt i restaureringsarbeidet, er hvor godt denne typen prosjekt fungerer som møtepunkt mellom Naturvernforbundet og folk i nabolaget. Dugnadene samler både ivrige naturvernere og beboere som først og fremst er opptatt av sitt nærmiljø. Når vi jobber i felt, stopper folk ofte for å spørre om hva vi gjør. Da får vi mulighet til å presentere både prosjektet og Naturvernforbundet. Mange uttrykker glede over at vi skaper synlige resultater der de bor. Vi tror at restaureringsprosjekter, på lang sikt, også er rekrutteringsprosjekter.

Naturrestaurering på Haugerudmorenen i sommer. Her ble det luket femtini sekker med uønskede planter, stort sett Kanadagullris. Foto: NOA

NOA arbeider for varig vern av elvedalene

Med kilder i Marka renner hele ti elver gjennom Oslo by og ut i fjorden. Elvemiljøene har mange verdier, både innen kulturminner, biologisk mangfold, og som rekreasjonsområder for befolkningen.

Elvene forbinder tre viktige arbeidsområder for NOA – marka, byen og fjorden. NOA ønsker å sikre en varig sameksistens mellom menneskenes mangfold og naturens mangfold i Oslo-gryta. Da må elvedalene, med sine mange naturtyper og sitt myldrende artsmangfold, få en langt bedre beskyttelse. Om hundre år skal elvedalenes mangfold av naturtyper og arter være minst like høyt som i dag.

Hva gjør NOA?

NOA ønsker en samlet plan for vern og restaurering av elvedalene i Oslo, der de biologisk viktigste strekningene blir varig vernet etter naturmangfoldloven. Etter innspill fra NOA er en liknende ambisjon inntatt i det nåværende Oslobyråds «Hammersborgerklæring». NOA har fått bekræftet at byrådet i tråd med Hammersborgerklæringen vil «utarbeide en samlet plan for vern og restaurering av elvedalenes naturverdier, herunder sikre vern av Lysakerelva, Mærradalen, Alnaelva og Ljanselva» og at byrådsavdelingen arbeider med oppfølgingen av punktet.

I påvente av en slik samlet plan, løfter vi frem verneverdiene for de enkelte vassdragene.

- **Ljanselva:** I samarbeid med Miljøprosjekt Ljanselva sendte NOA i desember 2024 et begrunnet forslag om varig vern av Ljanselvdalen etter naturmangfoldloven til Statsforvalteren, Oslos byråd for miljø og samferdsel, Marit Kristine Veia og Bymiljøetaten.
- **Sognsvannsbekken:** Naturvernforbundet Oslo Nord, med støtte fra NOA, arbeider for å få vernet området langs Sognsvannsbekken, fra Sognsvann ned til Ring 3, inklusive Gaustadjordene, Haugerudmorenen og naturen langs vassdraget på begge sider, som landskapsvernområde etter naturmangfoldloven.
- **Hoffvassdraget:** I samarbeid med Hoffvassdragets venner og Naturvernforbundet Oslo Vest sendte NOA i juli 2025 innspill om Hoffvassdragets verneverdier til Oslos byråd for miljø og samferdsel og Bymiljøetaten. Organisasjonene mener at Hoffvassdraget fortjener økt oppmerksomhet i vernessammenheng, at ytterligere dokumentasjon av naturverdiene er sterkt

ønskelig, og at en verneplan bør være målet.

- Mærradalen: NOA sendte i januar 2025 brev til Statsforvalteren og Oslos byråd for miljøferdsel om Mærradalen, for å sette særlig fokus på behovet for å skjerme Mærradalen for ytterligere tekniske inngrep. Svært nær den ene kanten planlegges riving og gjenoppbygging av et større kompleks i Aslakveien. Dette inngrepet helt inntil dalskråningen og fare for ulike kantefekter viser at naturverdiene i Mærradalen ikke er godt nok sikret i et langsiktig perspektiv. Et verneinitiativ i nærmeste fremtid er sterkt ønskelig for den biologisk verdifulle Mærradalen.
- Lysakerelva: Verneprosess for vassdraget pågår i regi av Statsforvalteren, og er basert på frivillig vern. Oslo og Bærum kommunes egne eiendommer langs vassdraget danner ryggraden i verneforslaget som er lagt ut på høring med frist 4. januar 2026. Også andre grunneiere har tilsluttet seg verneprosessen, slik at verneforslaget utgjør et samlet areal på 598 dekar (se kartfigur). Statsforvalteren foreslår Lysakerdalen naturreservat som navn.

Foreslåtte verneområdet langs Lysakerelva. Kartfigur: Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus, sept. 25

Nå krever vi handling av Oslos politikere

– Nå krever vi handling, sa Helén Svensson, leder for Oslo Elveforum, da hun oppsummerte debatten på et godt besøkt møte 8. september om vern av Oslos byvassdrag.

Oslo Elveforum inviterte til et åpent møte 8. september om vern av byvassdragene i Oslo. Et femtitalls deltakere fra friluftss- og miljøorganisasjoner fikk høre tre interessante foredrag og en etterfølgende paneldebatt.

Vi har mye å være glade i

– Vi er mange elvevenner som er glade i byvassdragene, sa Helén Svensson da hun åpnet møtet. – Vi går tur sammen med familien. Vi studerer planter og fauna. Noen bader der det er tilrådelig. Andre fisker. Og atter andre bruker turveier og turstier til joggeturer. Mulighetene er mange.

– I Oslo er vi så heldige at vi har ti byvassdrag. Vi har mye å være glade i. Men vi har også mye å bekymre oss over. Alle vassdrag er under press fra utbyggere. Noen vassdrag er sterkt forurensset. Og vernet er for dårlig. På dette møtet ønsker vi derfor å sette søkelyset på hvordan vi kan oppnå et bedre vern. Hovedfokuset er Oslo, men vi må ha et sideblikk til nabokommunene Asker og Bærum, sa Helén.

Vern etter naturmangfoldloven

Første innleder på møtet var Maja Sørheim, seniorrådgiver hos Statsforvalteren. Hun jobber blant annet med verneplanen for Lysakerelva.

Hun viste til at naturmangfoldloven har som mål å sikre gjenværende naturverdier best mulig. Politiske vedtak gjelder inntil det kommer nye politikere som mener noe annet, mens vern er varig. Hun minnet om at en verneprosess er krevende arbeid. Området må kartlegges, det skal meldes oppstart og legges til rette for medvirkning, og verneforslag må utarbeides. Deretter er det høring før det kommer en tilråding fra Miljødirektoratet, og til slutt må et eventuelt vernevedtak vedtas av Kongen i Statsråd. Alt dette tar tid.

Sørheim minnet om at vern av skogsområder er frivillig. Vern av vassdrag vil som utgangspunkt ikke omfatte skogsområder langs vassdraget. Der det er mange grunneiere, må man ha en avtale med så mange at man oppnår sammenhengende områder. Langs deler av Lysakerelva, hvor det utredes vern etter Naturmangfoldloven, er det Oslo og Bærum kommuner som er eiere av

de aktuelle skogområdene. Dette forenkler prosessen.

Sørheim stilte spørsmålet om hvor byvassdragene passer inn i en slik verneprosess. Hvis det er et ønske om vern som naturreservat, må naturverdier og -tilstand være gode. Det må være mulig å forvalte hele området som verneområde i praksis. Vern av selve vassdraget, men uten å ha med kantsoner og langsgående grønt- og skogsområder, er lite hensiktsmessig. Derfor er det viktig å undersøke hvem som er grunneiere. Ofte kan andre virkemidler, slik som bruk av plan- og bygningsloven eller administrativt vern være bedre egnet, mente Sørheim.

Dagens vern av Oslos byvassdrag

Terje Laskemoen, divisjonsdirektør i Bymiljøetaten i Oslo (BYM), holdt foredrag om hvordan Oslos byvassdrag er vernet i dag. Han minnet om at i tillegg til vern etter naturmangfoldloven finnes en rekke mer eller mindre formelle «verneformer». Han pekte på vannressursloven, lakse- og innlandsfiskloven og plan- og bygningsloven.

Laskemoen minnet om at Oslo kommunes kommuneplan har retningslinjer for byggefrie belter langs vassdragene i § 13.3 (den juridiske delen). Bestemmelsen sier at det ikke «bør» oppføres ny bebyggelse, nye anlegg eller gjøres vesentlige terrenginngrep innenfor en sone på minimum 20 meter fra vannkant for hovedløp og minimum 12 meter fra vannkant for sideløp. Tilsvarende bestemmelser finnes i gjeldende småhusplan i Oslo (S4220).

Laskemoen minnet samtidig om at det forrige rødgrønne byrådet la fram forslag om å forsterke disse bestemmelsene slik at de ble «skal-regler», men at ny kommuneplan ennå ikke er vedtatt, og at småhusplanens framtid er usikker.

Laskemoen viste deretter hvordan det er mulig å gå inn på BYMs kartverktøy GeoBank og søke opp verdifull informasjon om områder som trenger bedre vern.

Hva vil NOAs Elvedalsgruppe?

Siste innleder var Sigmund Hågvar, professor emeritus i natur- og miljøvern fra Universitetet i Ås. Hågvar deltar i Naturvernforbundet i Oslo

og Akershus (NOA) sin Elvedalsgruppe, og er en sterk forkjemper for bedre vern av vassdragenes biologiske mangfold.

Hågvar påpekte at Oslo-området fra naturens side er et av landets rikeste områder for biologisk mangfold. I dag er det meste av arealene nedbygd eller oppdyrket. Rester av dette naturgitte mangfoldet av naturtyper og arter finnes to steder: På øyene i fjorden og i elvedalene. Øyenes naturverdier er i stor grad reddet gjennom opprettelse av naturreservater, mens ingen av elvedalene er vernet etter naturmangfoldloven.

Hågvars engasjerte foredrag konkluderte med tre viktige hovedpoenger:

- Byrådet bør be BYM utarbeide en samlet verneplan for alle ti elvedalene i Oslo.
- Hele gjenværende grønne belter langs vassdragene må ivaretas dersom arts mangfoldet som er registrert, skal bestå.
- Elvedalene er nærnatur i byen og har stor rekreasjonsverdi. De er både biologiske og rekreasjonsmessige oaser med verdi for folkehelsen. Kommunen bør ta et overordnet politisk grep for å sikre elvedalenes mange verdier. Dette er god lokalpolitikk, som folk vil verdsette.

Hvor går veien videre?

Etter foredragene var det paneldebatt mellom Unn Orstein, leder i Asker Elveforum, Terje Bøhler, prosjektleder i Bærum Elveforum og Helén Svensson, leder i Oslo Elveforum. Spørsmålet som ble stilt til panelet, var blant annet hvor vei-

en går videre. Også tilhørere i salen deltok med engasjerte innlegg.

I debatten ble det påpekt at det nåværende byrådet i sin byrådserklæring fastsatte at «Byrådet vil ikke tillate nye bygg i de byggefrie belter på 20 meter langs hovedvassdrag og 12 meter langs sidevassdrag». Dette er et godt utgangspunkt for videre diskusjoner med byrådet.

Andre pekte på at den nye kommuneplanen ennå ikke er vedtatt, og at det er usikkert hvor sterkt vernet vil bli. Atter andre etterlyste en samlet verneplan for alle byvassdragene og bedre samordning og felles initiativ fra elvefora og natur- og miljøorganisasjoner. Det er bare organisasjonene som kan ta politiske initiativer og være pådrivere.

Helén Svensson, leder for Oslo Elveforum, tok ordet helt til slutt og konkluderte med at hun tok til etterretning de sterke signalene fra salen om mer handling og større press på politikere. Hun vil ta et initiativ overfor andre natur- og miljøorganisasjoner og invitere til et samarbeid om et felles innspill til et møte med byrådet i Oslo.

– Vi må invitere oss selv til et møte i Rådhuset. Byrådet må for det første ta initiativ til å få utredet en samlet verneplan for byvassdragene. Dernest må vi kreve at det ikke gis dispensasjoner fra reglene om 20- og 12-meters byggefrie soner langs elver og bekker. Kantsoner og grønne områder må bevares og helst utvides. Nå krever vi handling, avsluttet Helén Svensson til applaus i salen.

Fra Oslo Elveforums åpne møte på Årvoll gård om vern av Oslos byvassdrag. Foto: Per Østvold

Osломarka – hvor står kampen nå?

Bedre forvaltning av markanaturen har vært en hovedsak for NOA over flere tiår – og er det fremdeles. Gjennomslagene har vært mange; små og store verneområder i Marka har NOAs avtrykk, markalovens «eventyrskogparagraf» og et mer naturnært skogbruk i Oslo kommunes skoger likeså. Hvor står kampen nå?

Markaloven er revidert, men skogbruket er stadig unntatt

Markaloven ble i år revidert, 16 år etter at loven trådte i kraft. Markaloven har som formål «å fremme og tilrettelegge for friluftsliv, naturopplevelse og idrett. Loven skal sikre Markas grenser og bevare et rikt og variert landskap og natur- og kulturmiljø med kulturminner. Det skal samtidig tas hensyn til bærekraftig bruk til andre formål.»

Loven beskytter markanaturen mot nedbygging som boligutbygging og hyttefelt, men har fremdeles særlig én stor mangel: Den virksomheten som har aller størst påvirkning på friluftsliv, naturopplevelse, naturmiljøet og landskapet – skogbruket – er stadig unntatt fra loven. Nye tiltak i skogbruket, som landbruksveier, er sågar unntatt fra den interesseavveiningen andre tiltak må gjennomgå. Konsekvensen er at landbrukstiltak som hovedregel ikke i det hele tatt vurderes mot markalovens formål. NOA oppnådde å få en debatt om dette under Stortingets behandling 22. mai, men Rødts løse «NOA-for-slag» fikk dessverre kun støtte fra SV, Venstre og MDG og falt. Debatten kan ses i opptak på Stortingets hjemmeside.

Dammyrveien i Østmarka

Losby Bruks 2022-søknad om en ny nesten 4 km skogsbilvei i et hittil inngrepsfritt område av Østmarka belyser hvor svakt miljøinteressene står mot skogbruksinteresser, også i Marka.

Lørenskog kommunestyre avsto i 2024 med stort flertall både Losby Bruks veisøknad og Losby Bruks påfølgende klage. Kommunestyret begrunnet avslagene med at veiltaket ville utgjøre et for stort permanent naturinngrep i Østmarka. Senere, i februar 2025, ga Statsforvalteren klageren medhold og godkjente samtidig den veisøknaden kommunestyret to ganger hadde avvist.

NOA, Naturvernforbundet i Lørenskog og Østmarkas Venner klaget så Statsforvalterens vedtak inn for Sivilombudet. Sivilombudet valgte

å gå inn i saken, og per 1. november ser det ut til at ombudets undersøkelser nærmer seg oppløpsiden. NOA imøteser Sivilombudets klargjøring av:

- Kommunestyrets myndighet til å avslå veisøknader etter landbruksveiforskriften
- Reguleringsplikten for landbruksveier
- Behandlingen av reguleringspliktige landbruksveier etter markaloven.

Hogst i markas siste naturskoger

På oppdrag fra Regjeringen lager nå forskere et kart over de delene av norske skoger som er minst påvirket av hogst – et naturskogskart. Samtidig opplever NOA at markakommunenes landbrukskontorer gir skogeiere tillatelse til å hugge i de delene av Osломarka som er på det nye kartet. Naturskogen forsvinner mens den kartlegges.

Det nyeste eksempelet er ved Steinvollen seter, like sør for Spålen-Katnosa naturreservat i Nordmarka. Naturskogen her har høy natur- og verneverdi og er i flere omganger foreslått som en utvidelse av naturreservatet. NOA har dokumentert at området huser et stort antall rødlistede og truede sopp- og lavarter som er avhengig av naturskog med gamle og døde trær.

Den planlagte nye skogsbilveien «Dammyrveien» i Østmarka vil gå i eller like ved eksisterende blåmerkede stier og skiløyper og ha stor negativ påvirkning på naturopplevelse og det enkle friluftsliv. Illustrasjon: EK/NOA.

NOA følger med på alle søknader om hogst i Oslomarka, og i mer enn to år har vi forsøkt å stanse hogsten ved Steinvollen, med henvisning til at skogbrukslovens markaforskrift gir hjemmel til å nekte hogst som kan være til «vesentlig ulempe» for naturmiljøet. Statsforvalterens landbruksavdeling har imidlertid sin egen snevre oppfatning av hva som er til «vesentlig ulempe» for naturmiljøet og har velsignet kommunens tillatelse.

Les mer i NRKs omtale av saken her: www.nrk.no/norge/xl/naturvernforbundet-frykter-hogst-i-verdifull-skog-i-oslomar-ka-1.17564389

NOAs plan for vern og restaurering av markas gjenværende naturskoger

NOA har i 30 år hatt Markas naturmangfold som en hovedsak, og har hele tiden akslet ledertrøya i vernearbeidet. Nå tar vi skrittet videre: Vern er ikke lenger er nok. Derfor vil vi foreslå en samlet plan for vern og restaurering av skogene i Oslomarka.

Forslaget går for det første ut på å verne de siste større konsentrasjonene av naturskog. De delene av naturskogen som har store, dokumenterbare verdier foreslår vi at vernes som naturreservater, de øvrige som friluftslivsområder. Men vern er ikke nok, vi må også sørge for en landskapsøkologisk sammenheng mellom verneområder og andre kjerner med store verdier, slik at artene kan klare seg på lang sikt. NOA foreslår derfor tre ulike tiltak i tillegg til vern: nye landskapsvernområder, restaureringsområder («hoppesteiner») og sammenhengende økologiske korridorer. Planen skal slutføres i 2026.

Økologiske korridorer i Marka er også foreslått i Oslo kommunes reviderte arealplan. Etter høringen i 2023 har korridorenes videre skjebne avventet det nye byråds arbeid med planen. Et positivt signal kom ved Oslo bystyes behandling 24. september av MDGs forslag om å arbeide for nasjonalpark i Nordmarka. Bystyret stemte ned nasjonalparkforslaget, men vedtok samtidig med overveldende flertall at «Bystyret ber byrådet jobbe videre for å få på plass hensynssoner for naturmiljø (økologiske korridorer)». Kun FrP og uavhengig representant stemte mot.

Etablering av «nærskogsone» i Oslo kommunes skoger

Skogene rundt stor-Oslo er ikke bare viktig for naturmangfoldet, men også for den store del av befolkningen som ferdes i Marka for rekreasjon og friluftsliv. Opphold i naturen har positiv effekt

på både vår fysiske og psykiske helse. Særlig stor betydning har nærskogene hvor de fleste oftest ferdes.

Som omtalt i Grevlingen 2–2025 har Lillomarkas Venner, Østmarkas Venner og NOA foreslått for byrådet at det defineres en «nærskogsone» i ytterkanten av Oslo kommunes skoger, inn mot bebyggelsen. Formålet er å sikre titusenvis av mennesker en nærskog for rekreasjon og livskvalitet. Her skal det ikke utføres kommersiell hogst, kun meget forsiktig skjøtsel for å fremme rekreasjonsverdier og naturmangfold.

Revidert flerbruksplan for Oslo kommunes skoger 2025–2034 ble i juni lagt ut på høring. I høringsutkastet er nærskogsoner inkludert. Lenger frem i tid bør nærskogsonen også omfatte viktige nærskoger utenfor Oslo kommunes skoger. Sonen kan for eksempel sikres som hensynssone ved bruk av plan- og bygningsloven.

Et nytt skogbruk

Oslo har i noen år vært en foregangskommune ved å legge økt vekt på hensyn til rekreasjon og naturmangfold i ordinær skogsdrift. I Oslo kommunes skoger er hogst av enkelttrær i stedet for store, skjemmende flatehogster blitt normen, og yngre tilplantede granskoger skjøttes til fleraldret, flersjiktet og variert skog. Omleggingen av skogsdriften har vært vellykket.

NOA arbeider for en tilsvarende omlegging av skogbruket i Marka og landet for øvrig. Dette skjer blant annet gjennom foredragsvirksomhet, befaringer og kurs i felt og etablering av samarbeid med ulike aktører.

Naturskogen ved Steinvollen huser en rekke rødlistede arter, flere av dem truede. En av disse er lappkjuke *Amylocystis lapponica* (VU, sårbar på rødlista), en art som har et «tydelig optimum i gammel naturskog og urskogsnaer skog med rike- lige mengder læger og høy kontinuitet i død ved» (Artsdata- bankens rødliste for arter, 2021). Foto: GA/NOA.

JULEGAVETIPS

NOAS PRAKTBØKER OM MARKA, NATUR OG NATURVERN

Det er ikke bare markakalenderen som tar seg godt ut under juletreet!
Inntektene fra boksalg går i sin helhet til NOAs arbeid for naturen og miljøet i Oslo og Akershus.

NYTT SKOGBRUK!

KR 299,-

Boka belyser og drøfter utfordringene i det norske skogbruket, skisserer mulige løsninger og dokumenterer effektene av en eventuell omlegging fra flatehogst til plukkhogst. Med skogbruk basert på gjentatte, kvalitetsfokuserte utvalgshogster, kan det bli både lønnsomt, samfunnsansvarlig og bærekraftig å drive skogen!

Forfatter:
Gjermund
Andersen.

GRØNNE TEKSTER KR 200,-

«Grønne tekster» gir deg spennende gløtt inn i naturvernets historie de siste hundre år. Utvalgte tekster fra aviser og tidsskrifter belyser kampene for å bevare våre siste urskoger, uregulerte vassdrag eller intakte fjellformasjoner og fjordlandskap. Andre temaer er advarsler mot miljøgifter og hvorfor atomkraftverk så vidt ikke ble realisert i Norge. Tekstene viser godt hvordan enkeltpersoner ofte har vært både varslere og pådrivere, og at vi ikke kan overlate naturvernet til myndighetene alene.

Redaktør: Bredo
Berntsen. 113 sider,
illustrert.

DIKT FRA MARKA OG FRA HJERTET

KR 150,-

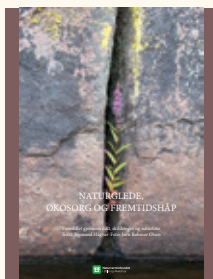
I Sigmund Hågvars nyeste bok formidler han hvor viktig naturopplevelser er for oss mennesker. Gjennom vakre dikt og bilder fra Oslo marka blir det tydelig nettopp hvor viktig det er å ta vare på den uerstattelige naturen vår.

Tekst og foto: Sigmund Hågvar.

NATURGLEDE, ØKOSORG OG FREMTIDSHÅP KR 250,-

Denne boka er en hyllest til naturopplevelsen. Gjennom dikt, skildringer og naturfoto ønsker forfatterne å løfte fram opplevelsesverdiene og gi dem den anerkjennelsen som de fortjener. Vi kan likevel rammes av en økosorg som tærer på fremtidshåpet. Denne boka forsøker å formidle både naturgledden, økosorgen og fremtidshåpet.

Tekst: Sigmund
Hågvar. Foto:
Naturfotograf
Jørn Böhmer
Olsen. 143 sider,
rikt illustrert.

DE SISTE EVENTYRSKOGENE

KR 400,-

All skog du ser er ikke skog. Etter 70 år med industriell skogsdrift har omtrent 85 prosent av skogen i Oslo marka blitt til kjedelig og biologisk fattige ansamlinger av grantrær, plantet på rekke og rad på samme tid. Men det fins fortsatt lommer med nesten urørt skog i Marka, som kan gi de mest fantastiske opplevelser: Eventyrskogene. Her står grove kjempetrær mellom unge spirer og falne kjemper. La Gjermund Andersen lede deg gjennom de aller siste eventyrskogene i denne boka.

Tekst: Gjermund
Andersen. Med
turkart hvor
eventyrskogene er
avmerket!

ARTSMANGFOLD I SKOG KR 200,-

Norske skoger er viktige levesteder for et stort antall arter, og halvparten av de trua artene i Norge lever i skog. Men vi vet for lite om hvor vi har skoger som er særlig artsrike og viktige for naturmangfoldet å ta vare på. Håndboka om signalarter i skog på Østlandet har som hensikt å lære opp artsjegere og brukere av skogen til å gjenkjenne arter og områder med høye naturverdier, og å bidra med viktig kunnskap om artsmangfoldet i skog.

Forfattere: Helene
Lind Jensen, Maria
Hertzberg og Erik
Olfert Kagge.

KJØPSINFORMASJON: Bøkene kan kjøpes direkte fra NOA sitt kontor på Søndre Sandås: Sognsveien 231, 0863 Oslo. Eller bestilles på tlf. 22 38 35 20, på epost noa@naturvernforbundet.no eller ved å legge inn en bestilling i NOA-butikken. Ved postforsendelse legges det til ekspedisjonsgebyr og porto.
Ved kjøp over kr 2.000,- tilkommer ingen porto og ekspedisjonsgebyr.

NOA-BUTIKKEN

Flere gavetips i
NOA-butikken: <https://naturvernforbundet.no/osloogakershus/om-fylkeslaget/noa-butikken/>

Naturpust – et turtilbud for fremtiden

Naturpust er et turtilbud NOA utviklet for å imøtegå koronapandemiens sideeffekter; ensomhet og isolasjon. Hvordan kunne vi skape et turtilbud som var mulig å gjennomføre innenfor samværsrestriksjonene, og samtidig ga bevegelse, avstressing og nettopp; samvær?

Resultatet ble: Naturpust. En kort, saktegående tur i nærnatur. En tur alle skal kunne delta på. En tur som gir mening. Turen er satt sammen av naturcoaching og naturkunnskap. Korte gådistanser på små stier, brytes av med kunnskapsdeling om naturen og en sanse- eller pusteøvelse. Det er en felles tur, men man kan gå i stillhet, med seg selv.

Vi har nå gjennomført Naturpustturer i 4 år og har tre ulike turer; ved Sognsvann, på Bygdøy og i Hvervenbukta. Naturpust er både et rimelig og enkelt turtilbud som i tillegg til å gi kunnskap

og naturglede, kan bidra til forebygging av stress. Det krever ikke forkunnskaper. Etter turen har man en rute og en måte man kan gå i skogen på som gir en annen opplevelse av naturen. Vi håper derfor å se flere av dere som leser dette på turene våre neste år!

Fra Naturpust ved Sognsvann. Foto: MA/NOA

Av Aga Zakoscielna

Veien til et lokallag ...

Høsten 2024 førte livet meg til en kommune med mye skog, dyreliv, og over 300 større eller mindre vann. Her følte jeg meg hjemme, men jeg lurte på om det fantes flere naturentusiaster enn meg i denne fantastiske kommunen med sine 18.000 innbyggere. Så jeg søkte etter et lokallag i Aurskog-Høland, men fant ingen. Tanken om et lokallag surret i bakgrunnen, og til slutt tok jeg kontakt med NOA. Mest for å sondere terrenget, hva som krevdes, hvor mye jobb det ville være og så videre.

Så ble jeg oppført som kontaktperson, med en liten notis i medlemsbladet, og der startet ballen å rulle. Anne-Karin tok kontakt, og vi avtalte å møtes for en kaffe. Vi fant tonen og det boblet over av entusiasme, ideer og tanken om at vi faktisk kunne få til noe, eller ønsket å prøve, dukket opp. Anne-Karin rekrutterte, og fikk med seg Viktorija og Ingrid. Så kom Tittin, Reggi og Sigrid til, og plutselig var vi en sabla bra gjeng, som egentlig ikke hadde kapasitet eller tid til så mye mer enn livet akkurat da, men vi trivdes og fortsatte å møtes.

Og plutselig var vi enige om at vi skulle ta steget videre og etablere et lokallag. Så her er vi nå, spente, glade og forventningsfulle. Dagen

er satt til **torsdag 29. januar 2026**, der vi åpner med et fantastisk foredrag som etterfølges av et stiftelsesmøte, som vi håper vil trekke mange naturvenner, både nye og gamle medlemmer.

Målet vårt er å spre naturglede og sørge for at enda flere ser verdien i å bevare det vi har rundt oss. Så noter datoen, ta med naboen, onkelen og bestemoren, og bli med!

Velkommen!

Fra venstre: Tittin Foss-Haneborg, Aga Zakoscielna, Ingrid Holmedahl Hermstad, Viktorija Radulovic og Anne-Karin Morfjord

SETT OG SAKSET
av Ingunn Lund-Vang

Naturvernforbundet, Sabima, WWF og BirdLife Norge går nå ut og advarer om at regjeringens forslag til et byggeforbud på myr er for dårlig.

– Her gjør regjeringen et skikkelig mageplask i myra. Dette forslaget kan føre til mer usikkerhet og minst like mye nedbygging av myr, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet. Bakgrunnen for at organisasjonene nå går ut og advarer er et lovforslag som er ute på høring, med frist første november. Regjeringen foreslår at byggeforbudet plasseres i plan- og bygningsloven etter samme modell som byggeforbudet i strandsonen. Siden 1965 har det vært et generelt byggeforbud i 100-meterssonen. Likevel har mye av strandsonen forsvunnet, og kommunene gjør lite for å hindre utbygging i enkeltsaker.

28. oktober, <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/18699286/>

Norge troner øverst på den tvilsomme topplista over nedbygd natur per person foran Finland, Estland og Litauen.

Selv hvis man tar med matjord i regnestykket, bygger faktisk miljølandet Norge ned

FILOSOFI-HJØRNET

Av Sigmund Hågvær

Naturvern er en ja-bransje

Naturvernere blir ofte beskyldt for å være nei-mennesker. De er negative til kommunale planer, eller til grunneiere som vil «utvikle» sin eiendom. De sitter med hånden på bremsen i samfunnsutviklingen og kan være vanskelige å samarbeide med. Sies det.

Naturvern er dypest sett en verdikamp. Og naturvern er egentlig en ja-bransje. Vi sier ja til det som er bra for fremtidens natur og for fremtidens mennesker. Den kampen kan være tung når motstanderne er ressurssterke og opptatt av kortsiktig vinning. Men vi ser av og til at langsiktig tenking kommer fram også i offentlige organer. Da Østmarka nasjonalpark ble vedtatt i 2023, sa ministeren at dette var bra både for naturen, for menneskene og for fremtiden. Og han var stolt over å kunne formulere seg slik.

Ennå tydeligere kom naturvernets verdier fram i en konfliktsak med en grunneier på Sørlandet. Jeg var på utferd med studenter, og en representant fra Statsforvalteren guidet oss. Vi sto på vakker strandnatur, der grunneieren hadde fått nei til hyttebygging. Grunneieren hadde klaget og bedt om en ordentlig begrunnelse. Og Statsforvalterens begrunnelse lød omtrent slik: «Når vi sier nei til hytte her, er det fordi vi sier ja til et knippe andre verdier. Vi sier ja til biologisk mangfold, ja til naturens egenverdi, ja til naturopplevelser, og ja til allemannsretten». Den begrunnelsen gjorde inntrykk på oss.

DIKT

Av Sigmund Hågvær

BARE FØLELSER

Spør du hva jeg savner når gammelskogen er borte?

Jeg savner den gode vissheten om at den fantes. At jeg alltid kunne komme dit når jeg ville, eller når jeg trengte det.

Jeg savner den tidløse roen som preget de krokete gamlingene.

Jeg savner frihetsfølelsen som fanget meg der inne.

Jeg savner skjønnheten som alltid var der.

Jeg savner gleden som grodde fram, fjernt fra travelhet og plikter.

Og tryggheten ved at denne skogen fantes, som et anker i mitt liv.

Jeg savner forventningsgledden over å komme dit.

Jeg savner ettergledden som jeg kunne bære med meg.

Men det dypeste savnet er uforklarlig. Noe med naturkjærlighet. Og livsglede. Noe som finnes i mitt innerste rom. Rommet med bare følelser.

LOKALLAG I NOA

Sist oppdatert: november 2025. Send rettelser til noa@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Asker

Kontaktperson: Jan Häusler, 982 99 667, asker@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Bærum

Kontaktperson: Kari Balke Øiseth, 905 18 537, baerum@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Groruddalen

Kontaktperson: 922 66 306, groruddalen@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet på Jevnaker

Kontaktperson: Per O. Brørby, 954 09 845, jevnaker@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Lillestrøm

Kontaktperson: Nikolai Oldervik, 419 04 774, lillestrom@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Lørenskog

Kontaktperson: Tom Clark, 977 10 561, lorenskog@naturvernforbundet.no / clarkgorko@gmail.com

Naturvernforbundet i Nannestad/Gjerdum

Kontaktperson: Todd Nore, 932 31 716, todd_nore@hotmail.com

Naturvernforbundet i Nes

Kontaktperson: Karin Olsen, 419 20 615, nes@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet på Nesodden

Kontaktperson: Peter Schjøberg, 908 46 613, peterschjo@gmail.com

Naturvernforbundet i Nittedal

Kontaktperson: Hanna Hånes, nittedal@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Nordre Follo

Kontaktperson: Bjørn Gunnar Ganger, nordrefollo@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Nord

Kontakt: Henrik Hovland, 976 56 442, oslonord@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Sør

Kontaktperson: Maiken P. Sele, 412 02 240, oslosor@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Vest

Kontaktperson: Henninge Torp, 481 98 285, oslovest@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Øst

Kontaktperson: Karen Hjelmervik Nerbø, 986 98 846, osloost@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Vestby-Frogn

Kontaktperson: Petra Bjerknes, 904 80 119, vestby-frogn@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Ås

Kontaktperson: Christina Hustvedt Myklebust, 978 25 586 og Gunnar Bengtsson, 976 87 172, aas-annv@naturvernforbundet.no

Natur og Unge Voksne Oslo (Naturvernstudentene Oslo)

Kontakt: Lokallagsleder Inga Marie Kierulf, 994 17 044, ingamlk@icloud.com

Natur og Ungdom NMBU

Kontakt: nu.nmbu@gmail.com

KONTAKTPERSONER I REGIONER UTEN LOKALLAG

ENEBAKK Kontaktperson: Kjell Arild Ødegård, 473 82 810

AURSKOG-HØLAND

Vi ønsker mer naturvernarbeid og aktiviteter i Aurskog-Høland! Kan du tenke deg å bidra?

Kontaktperson: Aga Zakoscielna, 99267279, aga.zakoscielna@gmail.com

KONTAKTPERSONER NATUR OG UNGDOM

Oslo Natur og Ungdom Kontaktperson: Elias Horsfjord Glomnes, 454 61 239, eliasg@nu.no

Akershus Natur og Ungdom Kontaktperson: Margrethe Lahnstein, 462 99 606, margrethel@nu.no

KONTAKTPERSONER I NOAS TEMALAG

Fjordgruppa: Jørn Erik Bjørndalen, jorn.bjorndalen@gmail.com
og Bengt Herning, bengt.herning@gmail.com

Markagruppa: noa@naturvernforbundet.no

SETT OG SAKSET

av Ingunn Lund-Vang

→ mest per person, med over 6 kvadratmeter hver i året. Det tilsvarer at hver av oss går ut i skogen og asfalterer et område stort nok til å parkere en liten bil, én gang i året. Til sammenligning forbruker en typisk sveitser også en parkeringsplass – men for en litt forvokst robotstøvsuger.

*Europa fra grønt til grått, Nrk.no, 1. oktober
https://www.nrk.no/dokumentar/xl/europa-fra-gront-til-gratt_-nordmenn-bygger-ned-mest-natur_-viser-europeisk-kart-legging-1.17577504*

Vinterlandet Norge står overfor dramatiske endringer de neste 75 årene, viser den største rapporten om klima i Norge på ti år.

Forskere fra Meteorologisk institutt, NVE, og de andre bidragsyterne i Norsk klimaservice-senter står bak gjennomgangen. Isvolumet til Norges største bre halveres, permafrosten smelter i større grad og snøen forsvinner mange steder. Dette er endringene femåringerne Gustav Olai, Otto William og Emma har i vente, fram til de blir 80 år. – Det blir kjedelig, da kan vi ikke stå på ski og kjøre akebrett, sier Gustav Olai.

*Nrk.no, 28. oktober
<https://www.nrk.no/klima/norge-kan-mis-te-32-vinterdager-i-lopet-av-de-neste-75-arene-1.17621876>*

Nå kan du bestille Markakalenderen 2026!

Ved å kjøpe Markakalenderen får du 12 flotte markabilder og 12 turforslag i markas siste naturskoger. Kalenderen dekker alle Markas områder, du kan oppdage eventyret i nye og gamle områder, finne naturroen, mulighetene og magien der skogen og naturens egen dynamikk har fått råde. Ønsker du å dele hele Marka med familie, venner eller kolleger er dette julegavetipset til deg som er tidlig ute. Ved å kjøpe Markakalenderen bidrar du til NOAs arbeid med å ta vare på Marka, dele naturkunnskap og spre naturglede.

MARKAKALENDER 2026

175,-

/stk.

Porto og ekspedisjonsgebyr kommer i tillegg.

Rabatt ved kjøp av mer enn én kalender. Priser:

1 eks. kr 175,-
2–4 eks. kr 150,-/stk.
5–10 eks. kr 140,-/stk.
11–20 eks. kr 130,-/stk.
Be om pris ved bestilling av mer enn 20 eks.

BESTILL I DAG: Klipp ut kupongen, send bestilling til noa@noa.no eller ring NOA på 22 38 35 20.

Merk: Vipps kan ikke benyttes for å bestille kalenderen. Kalenderen er klar for utsendelse i begynnelsen av oktober. Kommer du innom Søndre Sandås ved Sognsvann i kontorets åpningstid eller kjøper kalendere på et av utsalgstedene slipper du porto og gebyr. Se www.noa.no for liste over utsalgsteder.

Markakalenderen utgis av NOA. Kalenderen måler 21cm bredde og 29cm høyde.

Jeg bestiller herved eksemplar/er av NOAs Markakalender 2026. Kalenderen koster 175,-/stk., porto og ekspedisjon kommer i tillegg. Faktura sendes med kalenderen.

.....
Navn

.....
Adresse

.....
Postnummer og sted

.....
Telefonnummer

DET GIS RABATT VED KJØP AV MER ENN EN KALENDER

175,-/stk. • 2 – 4 eks. 150,-/stk. • 5 – 10 eks. 140,-/stk. • 11 – 20 eks. 130,-/stk.

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus
Svarsending 2209
0091 Oslo